

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на Дмитри Балаликин “The Apodictic Method in Medicine: Its Application in the Works of Galen” („Аподиктичният метод в медицината: неговото приложение в трудовете на Гален“)

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3 Философия (Философия с преподаване на английски език)

с научен ръководител: проф. д-р Александър Гънгов

от доц. д-р Валентина Георгиева Кънева, Катедра по логика етика и естетика, Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

Дмитри Балаликин е завършил медицина в Руския държавен медицински университет Н. И. Пирогов през 1993 г. Защитава дисертация през 1993 г., от 2003 г. е доктор на медицинските науки, а от 2007 г. и доктор на историческите науки. От 2010 г. е ръководител на Катедрата по история на медицината в Московския държавен медицинския университет И.М. Сеченов, понастоящем и председател на Етичната комисия на Университета. Член е на International Society of the History of Medicine, от 2014 г. е вицепрезидент на Руското общество на историците на медицината. Автор е на 5 монографии, на учебни пособия по история на медицината и биоетика, и голям брой научни публикации. Главен редактор е на списанието *История на медицината*.

Представеният за защита дисертационен труд изследва синтеза на медицинско и философско познание и спецификата на разгърнатия доказателствен метод в съчиненията на видния римски лекар и философ от II-III век – Клавдий Гален. Дисертацията се състои от основен текст от 200 (по-големи от стандартни) страници и две приложения. В Приложение А са описани съчиненията на Гален, преведени от старогръцки на руски език в 5-томното издание, публикувано в периода 2014-2018 г. Приложение В съдържа таблица с цитатите от съчиненията на Гален в дисертацията на Дмитри Балаликин по съответните издания на английски и на руски език (68 страници).

Списъкът на използваните в дисертацията източници включва над 200 заглавия: съчинения на антични автори, както и значително количество съвременни изследвания - на английски и на руски език, посветени на античните текстове и изложеното в тях медицинско и философско познание. Голяма част от по-новите изследвания, публикувани през последните две десетилетия, свидетелстват за нарасналия интерес към античната медицина, за усилената работа по превеждането на основни медицински текстове и задълбоченото им проучване.

Дисертацията на Дмитри Балаликин е разделена на уводна част, три глави и заключение. Текстът съчетава изключително богат исторически и филологически анализ на съчиненията на Гален с обсъждане на проблеми, които засягат философията на науката и развитието на научното познание, и по-специално - историята и философията на медицината. Обхванати са идеи, разгърнати в исторически период от повече от шест века – от времето на Хипократ и съчиненията, събрани в Хипократовия корпус, през постиженията на Александрийската школа на Херофил, които бележат според автора „триумф на рационалната медицина“ в първата половина на III век пр. Хр., до времето на Гален и спорете между медицинските школи от II век.

Изследването описва детайлно основни идеи на представителите на най-известните медицински школи в Античността и защитаваните от тях натурфилософски възгледи, които съществено повлияват разбирането им за здравето и болестта, за изкуството на медицината и неговото практикуване. Развитието на метода на рационалната медицина и нейните постижения в трудовете на Гален са описани с голяма прецизност. Напълно споделям оценката на автора за величината на тези забележителни постижения, обвързани с една холистична визия за тялото като принадлежащо към природния свят, с представата за здравето като баланс, хармония и равновесие в тялото и душата, както и с индивидуалния подход в клиничната практика на Гален.

Обширните познания на учения Гален в основните области на философско познание - физика, логика и етика, които той смята за необходими за изследователската работа в медицина, съвсем не само според изложеното в съчинението *Най-добрият лекар е също и философ*, са действително огромно предизвикателство пред съвременните му изследователи. Дисертантът откроява тази трудност в началото на изследването:

проучването в дълбочина на т. нар. „научно-практическа система“ на Гален предполага не само добро познаване на идеите на неговите предходници, които той усвоява, проверява и доразвива, но и по-цялостна реконструкция на характерната за епохата „представа за света“, както и комплексно разбиране за науката като част от културата на съответното общество и на факторите, които допринасят за оформянето на личността на учения (p.19).

Изследването на Дмитри Балаликин започва с въпроси, които се отнасят до спецификата на научното познание в периода на Античността, тясната обвързаност на медицина и философия, развитието и приемствеността в научното познание, съизмеримостта и несъизмеримостта на различни научни парадигми в историята на науката. Тези въпроси са поставени в уводната част и още веднъж подробно обсъдени в началото на третата глава. Развитите аргументи срещу тълкуването на античната наука като „псевдонаука“ и в подкрепа на наименованието „протонаука“, както и на адекватната оценка на експерименталната практика на античната рационална медицина, са подкрепени с достатъчно доказателства, въпреки необходимостта от отчитане на специфичните характеристики на медицинското познание в Античността и особеностите на практикуваната от Гален медицина. Подкрепям залегналото в основата на този труд убеждение, че основните идеи на лекаря Гален следва да бъдат анализирани в по-широкия контекст на неговите философски възгледи и оценката за забележителната му философска образованост.

Въведението на дисертацията поставя проблема за метода за придобиване на научно познание в съчиненията на Гален – доказателствен метод, основан на наблюдението, но и на внимателно планирана и целенасочено провеждана експериментална практика в търсене на доказателства, както и неговата обвързаност със сложната система от философски идеи за природата, структурата и функционирането на човешкото тяло и спецификата на органичния живот. Ясно са формулирани целите на изследването: доказване на влиянието на античните философски учения върху развитието на медицината до края на II век, открояване на особеностите на „научно-практическата система“ от възгледи на Гален и съизмеримостта на възгледите му със съвременни идеи в медицината, както и анализ на същността на аподиктичния метод, използван в изследователската работа на Гален (p. 23).

Първата глава на дисертацията изследва формирането на идеите на Гален като учен и лекар, усвояването на наследеното от Хипократ знание, както и решаващото влияние на философските идеи на Платон и Аристотел върху Гален. Специално внимание е отделено на учението за четирите елемента в основата на представите за физиката на човешкото тяло, и хуморалната теория на Хипократ при описанието на здравето и болестните състояния на тялото. На анализ е подложен възгледът за мозъка като координиращ център в тялото, отговорен за волевите движения, който Гален споделя с Алкмеон и Платон. Очертани са връзките с учението на Платон за частите на душата, при което е проявен начинът, по който теорията при Гален подпомага практиката, но и непрекъснато е подложена на проверка в практиката. Първата глава на дисертацията очертава влиянието на идеите на Аристотел, най-вече от естествонаучните му съчинения, на телеологичния принцип, както и на значението на учението за хомеомериите за оформянето на възгледите на Гален за микроструктурата на тъканите.

Втората глава анализира разбирането на здравето и болестта - централна проблематика във философията на медицината в Античността и до днес, в разгърнатата от Гален систематика на болестите и с оглед на следвания от него метод в изследването на причините за болестите на тялото и душата. В тази част изчерпателно са представени философските идеи на три от най-влиятелните медицински школи на античността – на методистите, рационалистите и емпириците. Подробно са проследени споровете на Гален с представителите на школата на емпириците и недостатъците, с които е свързано отхвърлянето на теорията в медицината. Възгледите на Гален според дисертанта демонстрират натурфилософските основи на общата патология и едно особено плодотворно взаимодействие на естествени науки и философия в обяснението на жизнените процеси в тялото на човека.

Третата глава на дисертацията е фокусирана върху средствата, които Гален използва в изследванията си, анатомичните дисекции и вивисекции, и върху доказателствените му методи. Пояснена е същината на метода на аподиктичната демонстрация най-вече въз основа на съчинението *За ученията на Хипократ и Платон*, в което е изложена промислена програма на клиничните и експериментални изследвания на Гален. Диалектическият и аподиктичният методи са претеглени с оглед на постигането на

достоверно знание в хода на медицинското изследване, обвързано със строги логически правила за аргументиране. Полемиката на Гален с емпириците - Серапион и Филинус, взели превес в Александрийската школа, както и със стоическата философия, е анализирана в детайли. Убедително е показана ролята на телеологичния принцип при обяснението на естествените функции на тялото.

Разграничението между експерименталната практика на модерната наука и изследванията на Гален в дисертацията е прокарано най-вече по отношение на методологията на модерната наука, чиято специфика е обвързана с използването на сложно конструирани експерименти за изследване на природните феномени и с математическа обработка на събраните данни (р. 120-121). Дмитри Балаликин е изтъкнал важни съображения по повод експерименталния метод на Гален в полза на приемствеността в медицинската практика. Тезата му е подкрепена с оценката, дадена на изследванията на Гален в особено важното за експерименталния метод в модерната медицината изследване на Клод Бернар *Въведение в изучаването на експерименталната медицина* от 1865 г.

Бих искала да отбележа, че по отношение на различието в експерименталните практики, имаме много повече основания да прокарваме отчетлива линия между античната медицина и експерименталната практика в медицината през XVIII и XIX век. Те са обвързани със сложното взаимодействие на различни фактори, които повлияват развитието на медицинското знание и изследователската практика в медицината. Особено важна е ролята на основаваните в Европа университети и наченатата в тях изследователската работа, а в края на XIX и началото на XX век – и разрастването на лабораторната експериментална работа, решаващите промени в организацията на медицината и медицинската грижа в клиниките, развитието на фармацевтичната индустрия. Няма как да не констатираме действително много голямото различие между това, което Гален нарича доказателство, и това, което означава „доказателство“ в съвременната основана на доказателството медицина (evidence based medicine, EBM).

Позициите на дисертанта са много добре представени в обобщен вид в заключителната част на изследването.

По отношение на историко-философския анализ за мен би било от интерес проследяването поне в най-общ вид на връзките между Хипократ и Питагорейската философия и медицина, макар че те биха могли да бъдат обект на отделно изследване.

Представеният за защита дисертационен труд показва детайлното познаване на античните философски и медицински текстове и важни съвременни техни интерпретации, както и задълбоченото познаване и разбиране на изследваната тема за метода в медицинските изследвания на Гален. Дисертацията демонстрира впечатляваща ерудиция, натрупана в хода на дългогодишна изследователска и преводаческа работа и постиженията на една добра школа в областта на историята на медицината и философия на науката. Плод на тази изследователска работа са и 5-те тома съчинения на Гален на руски език, чийто съставител и редактор е Дмитри Балаликин, както и цитираните повече от 25 публикации на автора на руски и на английски език, посветени на философските и медицински възгледи на Гален, които му отреждат заслужено място сред най-добрите изследователите в областта.

Оценявам високо качествата на дисертацията, както и труда, който стои зад подготовката на този богат по съдържание и добре структуриран текст. Авторефератът на български език, в обем от 60 страници, представя точно структурата и основните тези на дисертацията. Приносните моменти в изследването са коректно отразени. Качествата и обема на разработката значително надхвърлят изискванията за научен труд, представен за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Като член на научното жури убедено ще гласувам за нейното присъждане на Дмитри Балаликин.

Доц. д-р Валентина Кънева

5.06.2019 г.